

Горица Р. Томић¹
Филолошко-уметнички факултет
Универзитет у Крагујевцу

ИНТЕРКУЛТУРАЛНОСТ У ПОРЕДБЕНИМ ПРИДЕВСКИМ ФРАЗЕОЛОГИЗМИМА СА ЗНАЧЕЊЕМ КАРАКТЕРНИХ ОСОБИНА ЧОВЕКА У СРПСКОМ И ЕНГЛЕСКОМ ЈЕЗИКУ²

Предмет истраживања у раду јесу поредбени фразеологизми (енгл. *simile*) типа придев (А део) + поредбени везник *као* (Б део) + именица/именичка синтагма (Ц део) (енгл. (as) adjective + as + noun/noun phrase) у српском и њихови структурно-семантички еквиваленти у енглеском језику који се односе на карактерне особине човека на корпусу монолингвалних и билингвалних фразеолошких речника српског и енглеског језика. Одлучили смо се за проучавање поредбених фразеологизама са значењем карактерних особина човека јер је највећи број фразеологизама у оба језика управо мотивисан светом у чијем се центру налази човек. Прикупљени фразеологизми даље су груписани на основу позитивне и негативне обојености те упоређени на основу именице или именичке синтагме у Ц делу с циљем да се осветле сличности и разлике у културама којима ова два језика припадају. На основу прикупљене фразеолошке грађе стиче се утисак да поредбени придевски фразеологизми који квалификују карактерне црте човека представљају праву особеност једног језика. Међутим, протумачени фразеолошки материјал показао је да је то само делимично случај и да у културама не тако блиских народа постоје заједнички стереотипи у мотивацији значења које фразеологије два језика умногоме дугују Библији, грчком и латинском језику.

Кључне речи: поредбени придевски фразеологизми, човек, карактерне особине, српски, енглески, интеркултуралност

1. УВОД

Без обзира на чињеницу да представља плодно подручје за лингвистичка, односно, културолошка истраживања, фразеологија је једна од најмање истражених независних лингвистичких дисциплина, како код нас, тако и у свету. Из тог разлога, овај рад је посвећен проучавању сличности и разлика између поредбених придевских фразеологизама у српском и енглеском језику који се односе на карактерне особине човека.

1 dragulj988goricicak@gmail.com

2 Рад представља скраћену и прерађену верзију мастер рада, писаног под менторством проф. др Савке Благојевић и одбрањеног 06.09.2012. године на Филолошко-уметничком факултету у Крагујевцу.

Рад се, поред увода, састоји из шест делова. У теоријском делу рада даје се преглед неких дефиниција појма и предмета проучавања фразеологије, уз преглед различитих приступа проучавању ове дисциплине, која се сматра једном од најмлађих лингвистичких дисциплина. У трећем, такође теоријском делу рада, дају се неке карактеристике одређења семантичке фигуре поређења, док се у четвртном делу рада представља циљ, односно, предмет истраживања, као и методе прикупљања и проучавања фразеолошке грађе. У петом и шестом истраживачком делу рада дати су прикупљени и протумачени поредбени придевски фразеологизми српско-енглеског језичког пара који квалификују одређене карактерне црте човека, тако што су, најпре, груписани фразеологизми које карактерише позитивна обојеност, а затим они које карактерише негативна обојеност. У оквиру сваке од ове две групе, фразеологизми су распоређени у одговарајуће концепте у односу на карактерну црту коју означавају те протумачени у светлу лексичке подударности у Ц делу с циљем да се сагледају сличности и разлике у фразеолошким сликама два језика. У завршном делу рада даје се преглед основних закључака до којих се дошло проучавањем прикупљене фразеолошке грађе.

2. ПОЈАМ, ПРЕДМЕТ И ПРИСТУПИ ПРОУЧАВАЊУ ФРАЗЕОЛОГИЈЕ

Драгићевић *фразеологију* дефинише као науку о фразеологизми-ма под којима подразумева „устаљене језичке јединице које се састоје од најмање две речи и имају јединствено значење“ (Драгићевић 2007: 24). Слично њој, Гранже и Меније на фразеологију гледају као на област лексикологије која проучава вишелексемне спојеве у језику (Гранже и Меније 2008). Према речима Финк-Арсовски, *фразеологија* носи два значења, од којих се прво односи на фразеологију која проучава устаљене изразе чврсте структуре који се могу проучавати у оквиру једног или више језика, а друго – на свекупност фразеологизама класификованих на основу различитих критеријума (Финк-Арсовски 2002). Унутар овог другог значења могуће је проучавати различите структурне типове фразеологизма, као што је то случај у овом раду, у коме се на примеру српско-енглеског језичког пара проучавају поредбени фразеологизми типа придев (А део) + поредбени везник *као* (Б део) + именица/именичка синтагма (Ц део) (енгл. (as)³ adjective + as + noun/⁴noun phrase) који се односе на карактерне црте човека.

Што се тиче самог појма *фразеологизам*, треба истаћи да ову основну јединицу фразеологије карактерише: вишелексемност, репродуктивност, релативна семантичка јединственост, релативна стабилност

3 Заграда () означава факултативни члан фразеологизма који не наводимо у самим примерима фразеологизама.

4 Коса црта / значи „или“.

структуре и лексичког састава, синтаксичка нерашчлањивост и сликовитост. Међутим, треба нагласити да се свако од наведених својстава може оповргнути одговарајућим контрапримерима и да су у питању само прототипске карактеристике, као и то да одређивање да ли се ради о фразеологизму или не, у неким случајевима, може да измакне неком или већини наведених обележја. Међутим, неко од њих је ипак израженије од осталих па даје за право да одређену везану комбинацију лексема сматрамо фразеологизмом.

Узимајући у обзир чињеницу да је реч о лингвокултуролошки многослојној дисциплини, фразеологија се може проучавати са различитих становишта. Према речима Кауија (Кауи 1998), постоје три теоријска приступа фразеологији. Први, класични приступ, јесте приступ руских лингвиста који се до сада највише користио у састављању речника. Други, антрополошки приступ, представља наставак традиционалног руског приступа, али уз једну културолошку димензију, неопходну да би се у потпуности разумела и описала фразеологија једног језика. Заговорници овог приступа верују да језик, а посебно његова фигуративна употреба, осликава поглед на свет једне језичке заједнице.

Ако се на језик гледа као на најважнију везу између човековог унутрашњег света и света који га окружује, Александар Белић је у праву када каже да „језик није ништа друго до слика спољњег света, одражена у његовој свести, а конкретизирана у звучним језичким знацима“ (Белић 1951: 14). Начин на који се ствара специфична језичка слика света Белић објашњава чињеницом да сви језици поседују одређени унутрашњи облик кроз који се изражава дух и култура једног народа. Помоћу чега ће говорници једног језика испунити речи тог језика зависи од „прилика у којима једно друштво живи, од природе којом је окружено, од степена културе у којем се налази, итд.“ (Белић 1951: 13-14). Из тог разлога ће различити народи друкчијим садржајем испунити речи свог језика. „Истина, биће ствари – то зависи од природе њихове – које ће унети у речи увек, у већини народа, сличан садржај; али ће бити знатно више таквих које ће се необично разликовати по садржају. Сетимо се само различитих обичаја, навика, социјалних односа, веровања и сл. што све заједно добија и одклик у садржини речи“ (Белић 1951: 14).

На крају, поменимо још и трећи, данас можда најпродуктивнији и најзаступљенији приступ у проучавању фразеологије, а то је, с обзиром да живимо у добу технократије, приступ помоћу проучавања електронског корпуса. Приступ за који смо се у овом раду определили заснива се на комбинацији антрополошког и корпусног приступа.

3. ПОРЕЂЕЊЕ КАО СЕМАНТИЧКА ФИГУРА

„Поређење је семантичка фигура која се састоји у приближавању једног појма другом по некој семантичкој величини и заснива се на син-

таксичком функционисању речи. [...] Поређењем се један појам жели да оквалификује, учини познатијим довођењем у везу по некој особини с познатијим појмом, код којег је та особина изражена у великом степењу и опште позната. Поређењем се појачава значење (особина) појма, откривају се сличности, али и разлике које постоје међу упоређеним појмовима [...]“ (Мршевић-Радовић 1987: 42).

Ако један фразеологизам представимо помоћу формуле А+Б+Ц, та троделна структура подразумева следеће: придевску компоненту која се упоређује (А део), поредбени везник *као* (Б део) и именичку компоненту с којом се А део упоређује (Ц део).

Када су у питању десемантизација⁵ и значењска веза између А и Ц саставног дела фразеологизма, придев у А делу остаје недесемантизиран у односу на именицу или именичку синтагму у Ц делу чија је улога да појача значење А дела. Јасно је да поредбена фразеологија функционише на основу човековог знања, односно, разумевања одређене ствари, знања о традицији и обичајима једног народа, чиме се потврђује тврдња о фразеолошкој слици света коју формира језик као орган наших мисли. Према томе, да бисмо схватили употребу одређене лексеме у Ц делу, морамо имати представу о једном ширем контексту под којим се подразумева познавање не само националне културе једне језичке заједнице, већ и библијског наслеђа и различитих митологија. У Ц делу врши се избор својстава под утицајем недесемантизираног А дела захтева с обзиром на то да се различита својства једног предмета укључују у различите фразеологизме (Финк-Арсовски 2002).

4. ЦИЉ, ПРЕДМЕТ И МЕТОДЕ ИСТРАЖИВАЊА

Циљ истраживања у раду био је да се пронађу, издвоје, на једном месту прикупе (на основу критеријума структурно-семантичке подударности) и протумаче придевски поредбени фразеологизми са структурним обележјем *као* (енгл. *as*) који се односе на карактерне црте човека у српском и енглеском језику на корпусу једнојезичних и двојезичних фразеолошких речника два језика и да се кроз тумачење лексичког састава у Ц делу укаже на интеркултуралност у двама фразеологијама. Када је у питању значење фразеологизама, узели смо као поредбени критеријум карактерне особине човека. У издвајању карактерних црта личности, користили смо следећу дефиницију појма *карактер*: „*скућ основних, бићних, сталних психичких особина које се очигледно, оледају у нечијим постојанима*“ (РМС 1967-1976: 663).

Истраживање је обављено на фразеолошкој грађи из следећих речника: *Мали српски фразеолошки речник*, *Енглеско-српски фразеолошки речник*, *Srpsko-engleski frazeološki rečnik*, *Englesko-srpski frazeološki*

5 Семантичко пражење, преобликовање или претворба (Финк-Арсовски 2002).

rečnik, Frazeološki rječnik hrvatskoga ili srpskog jezika, Речник српскохрватскога књижевног језика (РМС), NTC's American Idioms Dictionary (НТЦАИД), Dictionary of Idioms and Their Origins (ДИТО), Oxford Dictionary of Idioms (ОДИ), The American Heritage Dictionary of Idioms (АХДИ).

Фразеологизми су даље груписани у односу на то да ли означавају позитивне или негативне карактерне особине људи. Унутар круга позитивно обојених фразеологизама наводе се они који се односе на следеће особине: доброта, живахност, жилавост, лојалност, марљивост, непоколебљивост, повученост, поштење, прецизност, сталоженост и храброст; унутар круга негативно обојених фразеологизама наводе се они који се односе на следеће особине: дрскост, лењост, лукавство, махнитост, наметљивост, неосетљивост, неспретност, плашљивост, подмуклост, препреденост, превртљивост, тврдоглавост и уображеност. У оквиру обе групе прво дајемо фразеологизам из српског, а затим њему одговарајући фразеологизам (или фразеологизме) из енглеског, као и значење фразеологизма на српском које је углавном преузето из речника. Концепти особина и фразеологизми наведени су азбучним редоследом, према почетном слову фразеологизма у српском језику. За сваки фразеолошки пар даје се коментар који користи контрастивни приступ у анализи паралелних фразеологизама и општи закључак који се тиче нашег запажања у вези са наведеним примерима.

С обзиром да се у раду дају преводни еквиваленти на енглеском, у изради истраживачког дела подразумевале су се практичне импликације које би рад пружио читаоцима. Ово се, пре свега, односи на превођење фразеологизама с обзиром на међујезичке препреке на које се наилази на путу до одговарајућег превода на циљни језик, али и на чињеницу да је проучавање фразеологије два или више језика у тесној вези са студијама превођења.

5. ФРАЗЕОЛОГИЗМИ С ПОЗИТИВНОМ ОБОЈЕНОШЋУ

Доброта

Крошак као јагње//⁶мек(ан) као њамук//блаи као мелем — meek/gentle as a lamb/Moses//gentle as a dove — изразито добар

У оба се језика човек питоме нарави пореди са *јагњешом* (*lamb*), с тим што у енглеском он може бити благ и као *Мојсије* (*Moses*). У оба поређења уочавамо библијско наслеђе. Јагње се у хришћанству сматра симболом кроткости, невиности и чистоте те је референца на јагње очигледна (Сирлот 2015). Срби ће за доброг човека рећи и да је као *њамук* или *мелем*, док ће га изворни говорници енглеског још упоредити са *јолубицом* (*dove*) као синонимом за благост и доброту (Фербер 2007). Упоредујући фразеологизме два језика који се односе на доброту, уоча-

6 Две косе црте // означавају варијантни облик фразеологизма.

вамо да се они не поклапају у лексичком смислу изузев у примеру који у Ц делу има именицу *јајње*.

Живахност

Живахан као чиџра — *chirpy/lively/merry as a cricket//lively/merry as a grig* — врло живахан

Узимајући у обзир да је *чиџра* играчка која се врти, обрће, алузија на живахну и чилу особу је јасна. С друге стране, у енглеском се за такву особу каже да је као *зрикавац* (*cricket*) или као *млада слајиководна јеџуља* (*grig*), при чему уочавамо да овај фразеолошки пар не одликује лексичка подударност.

Жилавост

Чврст као кремен — *tough as old boots* — веома жилав, способан да издржи (нпр. критику)

Кремен је врло тврд камен па је разлог за поређење у српском језику јасан. С друге стране, поређење нечије жилавости са *старим чизмама* (*old boots*) у енглеском чини се такође јасним с обзиром да се чизме традиционално израђују од коже, а кожа је чврста и отпорна. Иначе, првобитни облик овог фразеологизма у енглеском гласио је *tough as leather* (ОДИ 2005). У овом пару фразеологизама не уочавамо лексичку подударност.

Лојалност

Веран као ђас — *true as steel* — до крајности лојалан, поуздан

За Србе је човек традиционално веран као *ђас*, а за изворне говорнике енглеског као *челик* (*steel*). Значењска веза између А и Ц дела фразеологизма у српском језику највероватније лежи у томе што је пас врло често помагао човеку у раду и лову те је човек имао прилику да се упозна са псом и да с њим крене да упоређује себе и друге (Финк-Арсовски 2002). С друге стране, није најјасније зашто изворни говорници енглеског лојалне људе пореде са челиком, вероватно због чврстине на коју овај материјал асоцира. Упорјеђујући именичке компоненте овог фразеолошког пара, примећујемо да између њих не постоји лексичка подударност.

Марљивост

Марљив/радан/вредан као крџица/џчела/џрв — *busy as a bee* — веома вредан

Када је у питању човеков однос према раду, можемо говорити о његовој марљивости или лењости. За трудољубивог човека, у оба језика каже се да је као *џчела* (*bee*), на основу чега уочавамо да овај пар одли-

кује и лексичка подударност. Срби ће неуморнога у раду упоредити и са *кршћом* или *црвом*. Такође примећујемо да изворни говорници оба језика човека упоређују са ситним животињама које се у обе језичке заједнице сматрају врло активним и радним, при чему треба истаћи да се у овом случају као важан елемент истиче не толико напоран физички рад колико истрајност у раду (Финк-Арсовски 2002). Треба напоменути да је још у време старих Грка пчела била симбол рада те тако постоји веровање да су други храм у Делфима подигле баш пчеле својим устрајним радом. Слика пчеле као изузетно вредне животиње одржала се, између осталог, захваљујући хришћанској традицији која на пчелу гледа као на симбол марљивости (Сирлот 2015).

Непоколебљивост

Чврст као стена — *steady as a rock* — који се не колеба у ставу и мишљењу

Када је неко непоколебљив, у оба се језика каже да је *чврст* (*steady*) као *стена* (*rock*). Изабрано својство стене јесте њена чврстоћа, у смислу предмета који пружа чврст, сигуран ослонац. Упоређујући фразеологизме који се односе на ову особину, примећујемо да их одликује лексичка подударност.

Повученост

Миран/тих као бубица/гроб — *quiet as a mouse/lamb//quiet/silent as the grave* — врло повучен

За изразито повучену особу, Срби кажу да је као *бубица*, а изворни говорници енглеског да је као *миш* (*mouse*) или *јање* (*lamb*). Такође, за врло тихог и мирног човека, и једни и други кажу да је као *гроб* (*grave*) чиме овај фразеолошки пар одликује и лексичка подударност.

Поштење

Поштен као сунце/чист као суза/сунце — *pure/clean as the driven snow//clean as a whistle/a hound's tooth//straight as a die/an arrow* — изразито поштен

Део српских поредбених фразеологизама са значењем *изразићо поштен*, за слику узима небеско тело *сунце*. Други фразеологизам у српском који сликовито описује веома поштену особу користи реч *суза*, највероватније због њене карактеристичне чистоће. С друге стране, изворни говорници енглеског језика, поштеног човека пореде са снегом (*snow*) чија су основна својства управо бела боја и чистоћа. Интересантно је да ментална слика у овом примеру није слика било каквог снега, већ оног који је у наносима, нетакнут и чист (*driven snow*). Референце на *пиштаљку* (*whistle*), *зуб ловачког њаса* (*hound's tooth*) или *коцкицу* (за играње) (*die*) нису најјасније. Употреба *поштен* може бити алузија на

чист звук који она производи. Поштен човек се у енглеском језику пореди и са стрелом (*arrow*) при чему је алузија на стрелу јасна с обзиром на њено праволинијско кретање кроз ваздух. Упоредујући дате примере, уочавамо да се они не подударују у лексичком смислу.

Прецизност

Тачан као (швајцарски) сат — *regular as clockwork* — веома прецизан

У основи и једног и другог фразеологизма налази се (*швајцарски*) сат, односно механизам за навијање часовника (*clockwork*) као референца на прецизност у делању. Овај пар, поред структурно-семантичке, одликује и сличност на лексичком плану. Некада нису сви часовници били тачни, а као најпоузданији помињали су се они швајцарски. Одатле српски фразеологизам *тачан као (швајцарски) сат*. Данас, у време дигиталних часовника, компонента *швајцарски* постала је факултативна (Финк-Арсовски 2002).

Сталоженост

Хладан као шприцер — *cool as a cucumber/lettuce* — веома сталожен

Срби за особу „дебелих нерава“ кажу да је *хладна као шприцер*. Једна од претпоставки зашто се баш ово алкохолно пиће нашло у фразеологизму јесте то да се шприцер увек служи хладан. С друге стране, изворни говорници енглеског послужиле се сликом *красавица (cucumber)* чија унутрашњост и на изузетно високим температурама остаје хладнија од ваздуха (АХДИ 1997). У енглеском се нечија хладнокрвност може упоредити и са *зеленом салатом (lettuce)*. Упоредујући фразеологизме два језика који се односе на сталоженост, уочавамо да они не показују подударност у лексичком смислу.

Храброст

Храбар као лав — *brave as a lion* — врло храбар

На примеру овог фразеолошког пара уочавамо да се храбро понашање у оба језика упоређује са лавом, симболом неустрашивости, чиме овај фразеолошки пар одликује и лексичка подударност.

6. ФРАЗЕОЛОГИЗМИ С НЕГАТИВНОМ ОБОЈЕНОШЋУ

Дрскост

Безобразан/дрзак као врабац — *bold as brass* — врло дрзак

Фразеологизам са значењем *дрзак* у српском језику у А делу има придеве *безобразан* и *дрзак*, док се у Ц делу врши поређење са *врайцем*,

без јасно уочљиве везе. За разлику од српског, у енглеском се слика дрске особе постиже поређењем са *месинџом* (*brass*), који је употребљен као метафорична представа одсуства срама, као што је то некада био случај у изразу *a brass face* (*грска особа*) (ОДИ 2005). Упоређујући фразеологизме два језика који се односе на карактерну црту дрскост, уочавамо да се они не подударaju у лексичком смислу.

Лењост

Лењ као буба – lazy as a lobster/sloth/toad веома лењ

Лењ човек се у оба језика упоређује са животињама, али за разлику од српског у коме се слика врло лење особе постиже поређењем са *бубом*, у енглеском се та слика постиже поређењем са *јасџиоџом* (*lobster*), *лењивцем* (*sloth*) или *жабом красџаџом* (*toad*). Такође уочавамо да у примерима не постоји подударност у лексичком саставу у Ц делу. С обзиром да у коришћеним речницима не постоји објашњење зашто се лења особа упоређује баш са овим животињама, остаје да претпоставимо да је разлог њихова слаба и спора покретљивост.

Лукавство

Лукав као лисица/лија — cunning/sly as a fox — врло лукав

У оба се језика за препредену особу каже да је као *лисица* (*fox*). Од старогрчког баснописца Езопа до данас, лисица представља оличење лукавства (Шипка 2008) те овај фразеолошки пар бележи и лексичку подударност.

Махнитост

Луд као фебруарски мачак/сџруја/џрах/џрчак — mad as a hatter/a March hare//crazy as a loon//loony as a bedbug — начисто луд

За махнитог човека, Срби кажу да је луд као *фебруарски мачак*, а изворни говорници енглеског да је луд као *џураџ* (*loon*), *сџениџа* (*bedbug*), *шеширџија* (*hatter*) или *марџовски кунџ* (*March hare*). Референца на мачке и кунџе који „полуде“ у периоду парења (фебруар и март месец) јасна је. У фразеологизму енглеског језика који за именичку компоненту узима слику шеширџије референца је на *лудоџ шеширџију* (енгл. *the Mad Hatter*) из *Алисе у земљи чуда*. Међутим, референца би исто тако могла бити на сваког шеширџију с обзиром да се некада сматрало да шеширџије полуде од последица тровања живом које се јавља због испарења токсичног живиног нитрата коришћеног у изради филцаних шешира (ОДИ 2005). У српском се на махнитост још упуђује поређењем са *сџрујом*, *џрахом* или *џрчком*. На основу анализираних примера, уочавамо да они не показују лексичку сличност.

Наметљивост

Досадан као мува зунзара/сџеница/шесне ѓаће/уш/зубобоља — pesky as hell —изразито досадан

У српском се наметљив човек упоређује са мувом зунзаром, сџеницом, шесним ѓаћама, уши или зубобољом. Када су у питању животиње, алузија је јасна. Реч је о инсектима и паразитима који се тешко истребљују. С друге стране, премда мање јасно, упућивање на *шесне ѓаће* и *зубобољу* није нелогично јер они спречавају човека да несметано дела. За изворне говорнике енглеског језика човек може бити наметљив само као *ѓакао* (*hell*) па тако уочавамо да наведене примере не одликује лексичка сличност.

Неосетљивост

Хлаган као камен/лег — cold as marble/iceberg//hard as nails//the nether millstone — врло неосетљив

У оба се језика безосећајан човек упоређује са *легом*. У српском се користи још и *камен*, вероватно због своје карактеристичне хладноће, као у случају леда. Слично поређење постоји и у енглеском, али је ту у питању тачно одређена врста камена. Наиме, реч је о *доњем жрвњу* (*nether millstone*), нижем од два воденична камена. Овде се енглеска фразеологија послужила библијским наслеђем. Алузија је на Јова: „Срце му је тврдо као камен, тврдо као доњи жрвањ“ (ОДИ 2005: 136). Употреба већине осталих именица (*мермер* (*marble*) и *ексери* (*nails*)) врло је јасна јер се као њихова важнија својства јављају хладноћа односно тврдоћа. Упоређујући дате примере примећујемо да су они ретко слични у лексичком смислу осим у примеру *хлаган као лег cold as iceberg*.

Неспретност

Окреџан као доњи жрвањ//смоџан као сајла — clumsy as an elephant — врло неспретан

До сада се фразеолошко значење углавном стварало на основу сличности између А и Ц дела фразеологизма. Да то није увек случај потврђује следећи пример у српском језику у коме се на основу супротности између А и Ц дела ствара слика трапавог човека. Наиме, у Ц делу се наводи доњи, непокретни од два млинска камена, у коме се горњи камен окреће и тако меље жито. Дакле, придев у А делу налази се у антонимном односу са именичком компонентом у Ц делу. Срби за неспретног човека још кажу да је као *сајла*. С друге стране, у енглеском се такав човек пореди са *слоном* (*elephant*) па тако ове примере не одликује лексичка сличност.

Плашљивост**Плашљив као зец** — *timid as a mouse/rabbit* — претерано плашљив

За врло плашљивог човека изворни говорници оба језика кажу да је као зец (*rabbit*). Тако на примеру овог фразеолошког пара уочавамо и лексичку подударност у два језика. У енглеском се још каже да је неко плашљив као миш (*mouse*).

Подмуклост**Подмукао као љуја/змија//џокварен/кваран као мућак** — *crooked as a snake//crooked as a barrel of fishhooks/a fishhook/a dog's hind leg* — врло подмукао

Змија традиционално представља симбол подмуклости и вероломства. За подмуклог човека, изворни говорници оба језика кажу да је као змија (*snake*) чиме уочавамо да овај пар одликује и лексичка подударност. У српском се фразеологизму за морално покварену особу користи и пежоративно употребљена слика поквареног јајета. С друге стране, у енглеском се таква особа још пореди са *загњом ноћом њаса* (*a dog's hind leg*) или *бурећом удица* (*a barrel of fishhooks*), то јест једном удицом.

Превртљивост**Љигава као јећуља** — *slippery as an eel* — врло превртљив

Изворни говорници оба језика за превртљивог човека кажу да је као јећуља (*eel*). Референца је очигледно на љигаву, слузаву кожу јећуље због чега она клизи, врло лако измиче из руку. Та се слика аналогично пренела на представу непоузданог човека, који олако мења своје ставове, који је без чврстине карактера. Упоредивши фразеологизме два језика који квалификују карактерну црту превртљивост, примећујемо да примере одликује и лексичка подударност.

Тврдоглавост**Тврдоглав као мазја** — *obstinate/stubborn as a mule* — врло тврдоглав

Концепт тврдоглавости се у оба језика повезује са *мазјом* (*mule*) те овај пар карактерише и лексичка подударност.

Уображеност**Уображен као ћуран** — *proud as a peacock* — изразито уображен

Срби за уображеног човека кажу да је као ћуран, а изворни говорници енглеског да је као њаун (*peacock*). Међутим, у српском се паун такође везује за уображеност што потврђује фразеологизам нешто друкчије структуре *шећурићи се као њаун*. Овде је начин кретања пауна који шири своје раскошно перје и реп послужио као основа за стварање сли-

ке уображене особе. На основу анализе датих примера, уочавамо да не постоји лексичка подударност у Ц делу.

7. ЗАКЉУЧАК

Јасно је да на основу истраживања овог обима није могуће дати коначан суд о сличностима и разликама у фразеологијама српског и енглеског језика. На основу прикупљене фразеолошке грађе стиче се утисак да поредбени фразеологизми који квалификују карактерне црте човека представљају праву особеност једног језика. Међутим, размотрени материјал показао је да је то само делимично случај и да у културама не тако блиских народа постоје заједнички стереотипи у мотивацији значења које фразеологије два језика умногоме дугују заједничкој историјској и културно-религијској баштини. О овоме сведоче сличности у налажењу специфичног израза када је реч о појмовима као што су: доброта, храброст, марљивост, повученост, прецизност, непоколебљивост, неосетљивост, плашљивост, подмуклост, лукавство, превртљивост и тврдоглавост.

Такође уочавамо да највећу сличност показују они фразеолошки парови који за именичку компоненту имају неку животињу. Унутар тих парова у којима се људско понашање метафорично објашњава кроз понашање животиња више је оних негативно обојених. Разлог за то можемо потражити у *Великом ланцу постојања* (енгл. *The Great Chain of Being*) према коме се животиње у односу на човека налазе на нижем месту па не чуди што се неприхватљиво људско понашање тумачи кроз понашање животиња (Кевечеш 2010).

На основу размотрене фразеолошке грађе такође се стиче утисак да је алитерација заступљенија у фразеологизмима енглеског језика. Неки од примера који то илуструју су: *busy as a bee*, *cool as a cucumber*, *bold as brass* или *proud as a peacock*.

Један од закључака јесте и тај да постоји далеко више фразеолошких речника енглеског него српског језика (без обзира на очигледно богатство српског фразеолошког фонда) који уз значење фразеологизама неретко дају и њихово порекло.

И на крају, општи закључак је да се у фразеологизмима два језика као важном извору знања о култури два народа већ налазе утврђени подаци о начинима мишљења два народа, о њиховим идејама, навикама и понашању, али ови подаци постају јаснији и видљивији онда када се фразеологизми из два језика групишу на једном месту, а затим протумаче и упореде.

Извори

- АХДИ 1997: С. Ammer, *The American Heritage Dictionary of Idioms*, Boston: Houghton Mifflin.
- ДИТО 1992: L. And R. Flavell, *Dictionary of Idioms and Their Origins*, London: Kyle Cathie.
- Ковачевић 2002: Ž. Kovačević, *Srpsko-engleski frazeološki rečnik*, Drugo izdanje, Beograd: Filip Višnjić.
- Ковачевић 2007: Ž. Kovačević, *Englesko-srpski frazeološki rečnik*, Četvrto izdanje, Beograd: Filip Višnjić.
- Матешић 1982: J. Matešić, *Frazeološki rječnik hrvatskoga ili srpskog jezika*, Zagreb: Školska knjiga.
- Милосављевић 2007: Б. Милосављевић, *Енглеско-српски фразеолошки речник*, Београд: Завод за уџбенике.
- НТЦАИД 1994: R.A. Spears, *NTC's American Idioms Dictionary*, 2nd ed., Lincolnwood: NTC Publishing Group.
- ОДИ 2005: *Oxford Dictionary of Idioms*, 2nd ed., New York: Oxford University Press.
- Оташевић 2007: Ђ. Оташевић, *Мали српски фразеолошки речник*, Београд: Алма.
- РМС 1967-1976: *Речник српскохрватскога књижевног језика*, (књиге I-VI), Нови Сад: Матица српска; Загреб: Матица Хрватска.

Литература

- Белић 1951: А. Белић, *Око нашег књижевног језика*, Београд: Српска књижевна задруга.
- Гранже и Меније 2008: S. Granger and F. Meunier, *Phraseology: An Interdisciplinary Perspective*, Amsterdam / Philadelphia: John Benjamins Publishing Company.
- Драгићевић 2007: Р. Драгићевић, *Лексикологија српског језика*, Београд: Завод за уџбенике.
- Кауи 1998: А. Р. Cowie, *Phraseology: theory, analysis and applications*, Oxford: Clarendon Press.
- Кевечеш 2010: Z. Kövecses, *Metaphor: a practical introduction*, Oxford: Oxford University Press.
- Мршевић-Радовић 1987: Д. Мршевић-Радовић, *Фразеолошке прагматско-именичке синтаме у савременом српскохрватском језику*, Београд: Филолошки факултет.
- Мршевић-Радовић 2008: Д. Мршевић-Радовић, *Фразеологија и национална култура*, Београд: Библиотека Књижевност и језик.
- Сирлот 2015: J.E. Cirlot, *A Dictionary of Symbols*, London [etc.]: Routledge.
- Фербер 2007: М. Ferber, *A Dictionary of Literary Symbols*, Cambridge [etc.]: Cambridge University Press.
- Финк-Арсовски 2002: Ž. Fink-Arsovski, *Poredbena frazeologija: pogled izvana i iznutra*, Zagreb: Filozofski fakultet.
- Шипка 2008: М. Шипка, *Зашто се каже*, Четврто издање, Нови Сад: Прометеј.

Gorica Tomić / INTERCULTURALITY IN SERBIAN AND ENGLISH SIMILES REFERRING TO PERSONALITY TRAITS

Summary / The paper examines Serbian and English similes which refer to personality traits and have the *adjective (part A) + as (part B) + noun/noun phrase (part C)* structure. The similes are excerpted from monolingual and bilingual Serbian and English phraseological dictionaries based on their structural-semantic equivalence. These are first analyzed with regard to their connotative meanings and then divided into positively and negatively colored ones. Within each group, the examples are organized around the personality trait they refer to and compared in terms of their C part with the aim of exploring similarities and differences between the cultures in question. Based on such an analysis, it appears only partially true that similes represent an idiosyncratic feature of language as the corpus demonstrates striking similarities when it comes to the traits such as: goodness, industriousness, dependability, quietness, punctuality, bravery, slyness, callousness, timidity, dishonesty, unreliability, and stubbornness. Furthermore, most similes which have an animal in their C part are negatively colored. The reason for this may lie in *The Great Chain of Being* in which animals are perceived as a lower form of life and as such inferior to people.

Keywords: similes, personality traits, Serbian, English, interculturality

Примљен: 10. јануара 2017.

Прихваћен за штампу марта 2017.